

Rechtvaardige planners

AUTEUR Marco Bontje

Het boek dat de directe aanleiding was tot dit themanummer van AGORA is het resultaat van vele jaren onderzoek naar, en onderwijs over, wat een stad meer of minder rechtvaardig maakt. Susan Fainstein heeft dit thema vanaf de jaren negentig stevig op de sociaalwetenschappelijke onderzoeksagenda gezet. In 'The Just City' verbindt ze dit thema aan haar onderzoek naar stedelijke ontwikkeling en stedelijk beleid van de afgelopen vier decennia en probeert ze abstract-theoretische en praktische elementen uit haar werk te verbinden. Haar doel is een 'urban theory of justice' met drie hoofdbestanden: 'billijkheid (naar het Engelse 'equity')', 'diversiteit' en 'democratie'. Democratie spreekt natuurlijk voor zich; diversiteit impliceert dat in de ontwikkeling van een rechtvaardige stad rekening gehouden wordt met een diverse bevolking (etniciteit, leeftijd, leefstijl, huishoudentype etc.). 'Billijkheid' draait om een rechtvaardige verdeling van de kosten en baten van investeringen, rekening houdend met maatschappelijke belangen van de stedelijke bevolking als geheel en de deelgroepen daarvan. Fainstein kiest bewust voor 'billijkheid' en niet voor 'gelijkheid'. Ze kiest voor een pragmatische benadering: geen systeemrevolutie maar het rechtvaardiger maken van stedelijke ontwikkeling binnen het kapitalisme. Ondanks dit pragmatisme zou er veel moeten veranderen in de huidige stedelijke plannings- en beleidspraktijk om aan haar uitgangspunten voor een rechtvaardiger stad te voldoen. Fainstein zet zich af tegen het centraal stellen van concurrentiekracht in stedelijk beleid. Beleidsmakers zouden zich niet moeten beperken tot 'wat werkt' en het navolgen van 'goede praktijkvoorbeelden', maar een morele filosofie moeten ontwikkelen over welke ontwikkelingen voor de stedelijke bevolking als geheel nodig en gewenst zijn. Ze beperkt zich tot steden in hoogontwikkelde kapitalistische samenlevingen, met New York, Londen en Amsterdam als locaties van haar case studies. Fainstein inventariseert eerst welke kwaliteiten een rechtvaardige stad moet hebben en gaat vervolgens in de drie onderzoekssteden na in hoeverre die kwaliteiten zijn gerealiseerd en welke politieke, economische en sociale factoren hier een rol in speelden. Het boek eindigt met voorstellen voor strategieën die rechtvaardigheid in stedelijke ontwikkeling kunnen bevorderen. De filosofische basis van Fainstein's gedachtegoed wordt besproken in de eerste twee hoofdstukken. Fainstein haalt haar inspiratie over rechtvaardigheid in het algemeen en rechtvaardige stedelijke ontwikkeling in het bijzonder uit de filosofen John Rawls, Martha Nussbaum, Iris Marion Young en Nancy Fraser. Hieruit resulteren de eerder genoemde drie hoofdbestanden van een mogelijke strategie voor een rechtvaardige stad. Elk van die drie is al moeilijk genoeg na te streven, maar het wordt pas echt lastig als ze in één

strategie gecombineerd moeten worden. Waar andere auteurs vooral democratie benadrukken, kiest Fainstein vooral voor 'equity' en diversiteit. Ze bekritiseert de theoretici van communicatieve planning en overlegdemocratie, die teveel de mogelijkheden en te weinig te beperkingen van democratische participatie centraal stellen. Ook de twee andere elementen van de rechtvaardige stad hebben zo hun beperkingen, geeft ze toe. Diversiteit en 'equity' moeten niet geforceerd nagestreefd worden: plannen kunnen nooit voor elke bevolkingscategorie even goed uitpakken en kunstmatige pogingen tot gemengde buurten te komen kunnen contraproductief werken. De spanningen tussen de drie elementen van haar rechtvaardige stad worden duidelijk in de case studies van projecten in Amsterdam, New York en Londen. In alle drie de steden blijkt ook

Zijn planners wel de meest aangewezen personen om de rechtvaardige stad tot stand te brengen?

dat stedelijke planning en beleid zich eerder van Fainstein's idealen lijken te verwijderen dan dat ze er dichterbij komen. Hoewel Fainstein's werk ook buiten de academische wereld wel enige bekendheid geniet is daar misschien nog wel wat 'zendingswerk' te verrichten. Maar zoals eerder gezegd: haar benadering mag dan pragmatisch zijn en uitgaan van haalbaarheid in plaats van utopische idealen, Fainstein stelt toch hoge en waarschijnlijk onrealistische eisen aan planners. Bovendien lijkt ze planologen in overheidsdienst een grotere invloed toe te dichten dan ze in werkelijkheid nog hebben. Zijn zij wel de meest aangewezen personen om de rechtvaardige stad tot stand te brengen? Daar komt nog bij dat haar uitgangspunt sterk politiek gekleurd lijkt te zijn: haar visie op stedelijke ontwikkeling lijkt vooral sociaaldemocratisch terwijl de dominante krachten achter stedelijke ontwikkeling de laatste decennia vooral neoliberal waren en waarschijnlijk nog wel even zullen blijven. Zou er ook een rechtvaardige neoliberale stad mogelijk zijn? Dit neemt niet weg dat 'The Just City' een krachtig pleidooi voor een rechtvaardiger stad is en zowel onderzoekers als beleidsmakers uitdaagt om deze thematiek hoger op hun agenda te zetten.

Susan Fainstein (2010) *The Just City*. Ithaca, NY: Cornell University Press.